

Dr. Grad-Gyenge Anikó PhD

Habilitációs tézisek

[KRE Habilitációs Szabályzat 17. § (3) bekezdés e) pont 7. franciabekezdés]

I. Kérelmező tudományos munkásságának, kiemelkedő szakmai teljesítményének bemutatása, különös tekintettel a PhD fokozat megszerzése (2010) óta eltelt időre

A PhD fokozat megszerzése óta folytatott tudományos kutatásaim a következő főbb témakörökre koncentráltak:

- a nyílt hozzáférés hagyományos és új modelljei
- az audiovizuális alkotások és a média szerzői joga (általános szerzői jogi kérdések, közös jogkezelés az audiovizuális médiában, audiovizuális archívumok)
- a szomszédos jogok védelmi idejének meghosszabbítása
- szerzői jogi jogérvényesítés, a Szerzői Jogi Szakértő Testület munkájában való részvétel
- gyakorlati kézikönyvek, kommentárok
- általános polgári jogi írások, konferenciakötetek
- oktatási, oktatásszervezői tevékenység keretében készült segédanyagok, tankönyvek írása, kiadványok szerkesztése

1. A nyílt hozzáférés hagyományos és új modelljei

1.1. A kutatások eredményei

A PhD-fokozatom megszerzése óta, továbbra is foglalkoztatnak a szerzői jogi rendszer azon elemei, amelyek segítségével a hagyományos engedélyezési modelltől eltérő megoldásokkal, a közönség számára szabadon (ingyenesen) tehető hozzáférhetővé az alkotások. Ez a területe a szerzői jognak vizsgálható nemzetközi, uniós és magyar szinten is.

Nemzetközi szinten az elmúlt évek legfontosabb eseménye a látáskárosultak művekhez való jobb hozzáférését szolgáló WIPO megállapodás elfogadása volt, amellyel kapcsolatban – a magyar szakirodalomban első – vizsgálatom elsősorban arra terjedt ki, hogy a szerzői jog territorialitásából fakadó akadályokat egy új, kölcsönös elismerésen nyugvó rendszer nemzetközi kiépítésével miként kívánja leépíteni anélkül, hogy a territorialitást felszámolná, méghozzá azzal a céllal, hogy a látáskárosultak az egyes szerződő országokban szerzői jogi kivétel vagy korlátozás alapján digitalizált művekhez más szerződő országokban könnyített módon férjenek hozzá. A kutatás során megállapítottam, hogy a megállapodás nem illeszkedik a nemzetközi szerzői jogi paradigmába, mivel az első olyan megállapodás, amely nem a jogosultak védelmének magasabb szintre emeléséről, hanem kizárólag egyes vagyoni jogok korlátozásáról szól. Beazonosítottam az új rendszer gyengeségeit (különösen a nemzeti rendszerek összekapcsolása során keletkező adatszűkösségből fakadóan a hatékony jogérvényesítésre való veszélyességét) és a territorialitás „megkerüléséből” fakadó előremutató jellegét, mint amely egy lehetséges válasz a szerzői jogi rend egyik

legfontosabbnak tűnő problémájára. E modellt mintaként használtam a habilitációs értekezésben tett reformjavaslathoz is.

A nyílt hozzáférésre vonatkozó felhasználói igény sajátosan jelenik meg azon művek vonatkozásában, amelyeknek szerzői vagy más jogosultjai nem ismertek, vagy ismeretlen helyen tartózkodnak. Ugyanis ezen művek egyes felhasználási módokon nem felhasználhatók jogszerűen, hiszen a jogosulttól nem lehet engedélyt kérni a felhasználásukhoz. A témakörben korábban írott, a magyar jogi megoldás bevezetését megelőző írásomban az állami szerepvállalás, még hozzá a jogosulti engedély hatósági engedélyezéssel történő helyettesítése mellett érveltem, arra alapozva, hogy az egyéb, erősebb korlátozásokat az uniós jog kizárja, illetve akkor még kizárta. Később az uniós jogharmonizációs folyamatban vizsgáltam az irányelv-javaslat nemzetközi joggal való összhangját és rámutattam, hogy az uniós megoldás nem illeszkedik aggály nélkül a nemzetközi szerzői jogba, mivel a szerzői kizárólagos jog alóli kivétel szabályozása fogalmilag nem teszi lehetővé a díjigény bevezetését, másrészt a kedvezményezett intézmények számára a felhasználással kapcsolatban a jövedelemszerzés lehetővé tétele sértheti a háromlépcsős tesztet. E területen készült eddigi utolsó tanulmányomban az irányelv magyar átültetését tekintettem át, amelyben rámutattam, hogy az állami engedélyezési rendszer és az irányelv alapján bevezetett szabad felhasználás közötti kapcsolatot a jogalkotó nem építette fel, így a magyar jogrendszerben kétféle árva mű létezik, ami indokolatlan költségnövelő tényező és nem szolgálja a jobbiztonságot. A habilitációs értekezésem az így kialakult hazai szabályozásnak az audiovizuális művek tekintetében való érvényesíthetőségét vizsgálta, megállapítva, hogy a jelenlegi szabályozás, amely egy szűk kedvezményezetti körben kivételként teszi lehetővé az árva művek felhasználását, egy tágabb körben pedig továbbra is hatósági engedélyhez köti azt, nem teljesíti maradéktalanul a várakozásokat, mivel magas költségvonzata a tömeges digitalizálási projekteknél nem teszi alkalmazhatóvá, másrészt az audiovizuális művek esetében a jogosultkutatás rendje nem kellőképpen kidolgozott, ami a potenciális felhasználókat elrettenti nem csak az engedélykéréstől, de a felhasználástól is.

A szakértő közönség, a kutatók számára való könnyített hozzáférést jelent az Open Access modell, amely épít ugyan a szerzői jog klasszikus eszköztárára, de az ezekből felépülő új üzleti modell gyökeresen szakít a tudományos kiadói ipar standardjaival, és inkább arra helyezi a hangsúlyt, hogy a közönség – egyben új alkotóként is – a művekhez szabadon (díj fizetése nélkül) férhet hozzá, míg a kutatást végzők (kutatóintézetek) fizetnek azért, hogy a műveik megjelenhessenek, hozzáférhetővé váljanak a kutatók számára. Ez a paradigmátikusnak tűnő üzletimodell-váltás orvosolni kívánja a kiadói iparágban kialakult monopolisztikus és erőfölényes helyzeteket. E modellnek a magyar joggal való összhangját vizsgálva jutottam arra, hogy az Open Access modellben alkalmazott Creative Commons License-ek helyett inkább olyan licenszek alkalmazása lenne célszerű, amelyek kifejezetten a tudományos terület sajátosságait veszik figyelembe. Alapvetően az OA-modellt összeegyeztethetőnek tartom a magyar jogrendszerrel.

1.2. A témakörben tartott előadások (a tézisekhez igazodó sorrendben, előbb a magyar, majd az idegen nyelvű előadások):

2010. március 18. Szerzői Jogi Fórum Egyesület szakmai ankét "Európai Uniós törekvések és irányok" c. előadás

2010. november 2. Könyvmarketing Konferencia “Árva művek állami gondozásban – európai válaszok egy amerikai kihívásra” c. előadás
2011. március 3. Brit Nagykövetség Új utak a művészeti menedzsmentben c. konferenciáján “Szerzői jog és az új világ” c. előadás
2012. június 17. Magánjogot Oktatók Egyesülete éves konferenciája “Állami szerepvállalás a szerzői jogban” c. előadás
2012. október 18. Magyarország Országgyűlési Könyvtára szervezésében “Nemzeti emlékezet és digitális hozzáférés – digitális emlékezet és nemzeti hozzáférés. Elektronikus dokumentumok a könyvtárakban” c. konferencián vitaindító előadás
2013. szeptember 17. ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért szervezetnek a Magyar Bíróképző Akadémián a bírák számára szervezett képzésén “Aktualitások a szerzői jogalkotásban” c. előadás
2015. október 16. PTE ÁJK Infokommunikációs Nap “A tömeges digitalizálási projektek legújabb fejleményeiről, különös tekintettel a Google Books projektre és az árvamű-szabályozásra” c. előadás
2010. március Az EU spanyol elnöksége Digitization on Cultural Material c. konferenciáján Madridban “Orphan works in the Hungarian Copyright Law” c. előadás
2011. június 5-8. 4 részes előadás-sorozat a SMEI II project keretében Tiranában “Harmonization of the intellectual property law before access the EU” címmel
2014. szeptember 1. ELTE Egyetemi Könyvtárak Szövetsége Szakmai Nap “Szerzői jogi kihívások a tudomány menedzselésében” c. előadás
2014. szeptember 24-25. Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége és a Semmelweis Egyetem Központi Könyvtára Informatio Scientifica - Informatio Medicata c. konferenciája “Szerzői jogi kihívások a tudomány menedzselésében” című előadás

1.3. A témakörben megjelent publikációk (a fenti leíráshoz igazodó sorrendben):

Gyenge Anikó: A kivételek és korlátozások céljai a szerzői monopoljogban In: Valentiny Pál, Kiss Ferenc László, Nagy Csongor István (szerk.): Verseny és szabályozás: 2010. 402 p. Budapest: MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 2011. pp. 72-120.

Grad-Gyenge Anikó: Szabad felhasználások a látáskárosultak művekhez való jobb hozzáférése érdekében In: Pogácsás Anett (szerk.): Quaerendo et Creando: Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából. 738 p. Budapest: Szent István Társulat, 2014. pp. 219-242.

Bogsch Attila, Boytha György, Faludi Gábor, Grad-Gyenge Anikó, Győri Erzsébet, Gyertyánfy Péter, Kabai Eszter, Kricsfalvi Anita, Szinger András, Tarr Péter, Tomori Pál, Tóth Péter Benjamin, Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez Budapest: CompLex Wolters Kluwer, 2014. 722 p.

Grad-Gyenge Anikó: Magyar árvák valahol Európában IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE 7:(6) pp. 28-50. (2012)
http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=110358

Grad-Gyenge Anikó: Első oldal az árva mű-irányelvről INFOKOMMUNIKÁCIÓ ÉS JOG 52-53: p. 177. (2012)
http://www.matarka.hu/cikk_list.php?kovetkezo=K%C3%B6vetkez%C5%91+sz%C3%A1m&fusz_kovetk=110949&fusz_eloz=110943

Grad -Gyenge Anikó: Újra az árva művekről INFOKOMMUNIKÁCIÓ ÉS JOG 45: pp. 119-124. (2011)
http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=110936

Grad-Gyenge Anikó: Vázlat a nyílt hozzáférés és a szerzői jog kapcsolatáról Magyarországon In: Barzó Tímea, Juhász Ágnes, Leszkoven László, Pusztahelyi Réka (szerk.): Ünnepi tanulmányok Bíró György professzor 60. születésnapjára. Miskolc: Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, 2015. pp. 190-203.

2. Az audiovizuális alkotások és a média szerzői joga (általános szerzői jogi kérdések, közös jogkezelés az audiovizuális médiában, audiovizuális archívumok)

2.1. A kutatások eredményei:

Az audiovizuális média körében a szerzői jog sok szempontból sui generis módon érvényesül. E területen vizsgálódásaim tárgyát jelentették az audiovizuális alkotások, mint szerzői művek sajátosságai, az audiovizuális alkotásokon fennálló jogok és ezek gyakorlásának sajátos rendje, valamint az audiovizuális archívumok működésére vonatkozó médiajogi és szerzői jogi keretrendszer. Kutatásaim egy részét társszerzővel (Dr. Sarkady Ildikó és Dr. Faludi Gábor) végeztem.

Főbb megállapításaim voltak: az audiovizuális alkotások gyakran funkcionális alkotások, emiatt az audiovizuális iparág normáinak, szokásainak való megfelelés érdekében sok esetben sablonszerűek, védelmük fennállása esetenként dönthető el. Az audiovizuális alkotásokkal kapcsolatos szerzői személyiségi jogok gyakran csak szűkebb körben, a piaci sajátosságoknak megfelelően gyakorolhatók, ami elsősorban az integritásuk védelmét korlátozza. Az audiovizuális alkotásokon fennálló vagyoni jogok – a felhasználások tömegessége miatt – jellemzően nem egyedileg, hanem közös jogkezelésben gyakorolhatók, így a közös jogkezelés hatályos rendszere, valamint az e téren zajló reform különösen mélyen érinti ezt a területet. Az uniós közös jogkezelési irányelv sajátos rendelkezéseket tartalmaz egyes audiovizuális médiaszolgáltatások tekintetében. Az audiovizuális archívumokra vonatkozó állami intézményrendszer komplex képet mutat, mivel egyrészt több funkcióban több ilyen intézmény működik, másrészt ezek – funkciójukból fakadóan – eltérő módon vesznek részt az audiovizuális örökség megőrzésében, és működésük is a klasszikus szerzői jogi modelltől eltérő szerződési gyakorlatot követel meg, a kivételek és korlátozások pedig e körben sajátosan érvényesülnek.

Külön vizsgálatot folytattam Faludi Gáborral tekintetben, hogy a nyilvánossághoz közvetítési jog értelmezése az Európai Bíróság előtt folyó ügyekben miként alakul. Eszerint pedig az EB sajátos, uniós tartalmú fogalmat dolgoz ki a nyilvánossághoz közvetítés tekintetében, amely a nemzetközi és a magyar jog számos, nem a nyilvánossághoz közvetítési joghoz, hanem a nyilvános előadási joghoz tartozó elemét is magában foglalja, ami fogalmi diverzitáshoz vezet és nehezíti a rendelkezések koherens értelmezését.

Két írásban vizsgáltam a felhő-technológia igénybevételével történő felhasználások szerzői jogi megítélését, amelynek során arra jutottam, hogy a saját rendelkezés alatt tartott felhőben való rögzítés tekinthető szabad felhasználásnak, ugyanakkor a más szolgáltatótól

igénybe vett és általa működtetett felhőben való rögzítés nem minősíthető szabadnak, hanem engedélyköteles cselekmény.

Az Európai Bíróságnak a Premier League-esetben hozott ítéletét vizsgáltam, amelynek következtetése volt, hogy e döntés nyomán erősebben elválík egymástól a hatásos műszaki intézkedések és a szerzői jog védelme egymástól, ami korábbi tézisémet, miszerint az előbbi védelem a szerzői jogi védelem részévé vált, tovább finomította, hiszen az előbbi körben a Bíróság alkalmazhatónak tekintette az áruk- és a szolgáltatások szabad mozgásának elvét, az utóbbi tekintetben viszont fenntartotta ezek korlátozhatóságát.

A Final cut című filmmel kapcsolatban kialakult szerzői jogi polémia kapcsán a filmhez készült tankönyv önálló fejezeteként értékeltem az audiovizuális alkotásokon belül a filmekre vonatkozó szerzői jogi kérdéseket, rávilágítva, hogy sem a film tankönyvmellékletként való kiadása, sem egyéb, az Szjt-ben található szabad felhasználások alapján történő bemutatások nem tudják jogszerűvé tenni a mű alkotói technikája eredményeként, de az eredeti szerzők engedélye nélkül létrejött kollázst.

2.2. A témakörben megjelent publikációk:

Grad-Gyenge Anikó, Sarkady Ildikó, Koltay András, Nyakas Levente (szerk.): Közös jogkezelés az audiovizuális médiában Budapest: Médiatudományi Intézet, 2014. 169 p. (Médiatudományi Könyvtár; 10.) http://mtmi.hu/dokumentum/513/mk10_web.pdf

Sarkady Ildikó, Grad-Gyenge Anikó, Koltay András, Nyakas Levente (szerk.): A média-értéklánc szerzői jogi vonatkozásai Budapest: Médiatudományi Intézet, 2012. 139 p.

Sarkady Ildikó, Grad-Gyenge Anikó: A média-értéklánc szerzői jogi vonatkozásai IN MEDIAS RES 2: pp. 199-210. (2012)
<http://www.media-tudomany.hu/laparchivum.php?ref=22>

Grad-Gyenge Anikó: Úton egy sui generis média-szerzői jogi szabályozás felé? Az új mediaszabályozás közszolgálati médiavagyonra vonatkozó rendelkezéseinek értékelése In: Homoki-Nagy Mária (szerk.) Médiajog 2011: Tanulmányok a médiajog köréből 103 p. Budapest: HVG-ORAC, 2012. p. 17-32. (Infokommunikáció és jog könyvek)

Békés Gergely, Detrekői Zsuzsa, Gondol Daniella, Grad-Gyenge Anikó, Hepp Nóra, Ivanics Krisztina, Kiss Zoltán, Lendvai Zsófia: A Szerzői Jogi Szakértő Testület tanulmányai a szerzői jog digitális világhoz való alkalmazkodásáról. A Szerzői Jogi Szakértő Testület tanulmánya az audiovizuális ágazat és a kulturális örökség intézményeivel kapcsolatban IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE 9(119):(6) p. 99. (2014)

Faludi Gábor, Gyenge Anikó: A nyilvánossághoz közvetítési (előadási) jog az Európai Bíróság gyakorlatában IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE 7:(1) pp. 77-93. (2012)

Faludi Gábor, Grad-Gyenge Anikó: A cloud computing-alapú szolgáltatások szerzői jogi megítéléséről INFOKOMMUNIKÁCIÓ ÉS JOG 3: pp. 105-106. (2012)

Grad-Gyenge Anikó, Faludi Gábor: Felhő-technológia és szerzői jog INFOKOMMUNIKÁCIÓ ÉS JOG 50: pp. 105-108. (2012)
<http://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/201201-pdf/00-tartalom.pdf>

Grad-Gyenge Anikó: The EU concept of the special subject-matter of copyright and the Premier League case In: András Osztovíts (szerk.): Recent developments in European and Hungarian competition law 88

p. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2012. pp. 9-25. (Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum; 1.)

Gyenge Anikó: Jogod van hozzá: A filmes szerzői jogok kérdései In: Varga Balázs: Final Cut – A tankönyv. 205 p. Budapest: L'Harmattan Kiadó (Budapest), 2013. pp. 142-163.

2.3. A témakörben tartott előadások:

2011. december 9. Allan and Overy Ügyvédi Iroda Versenyjogi beszélgetések sorozatában „A Premier League-ügy hatásai a szerzői jogban” c. ko-referátum

2012. április 24. NMHH Médiakutató Intézet – KRE ÁJK Konvergencia és Médiaszabályozás c. konferencián “Az új médiaszabályozás szerzői jogi szempontból” c. előadás

2012. december 6. Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság Médiaszabályozás a harmadik évezred küszöbén c. konferencián “Az Európai Unió alapszabadságai és a területileg korlátozott hozzáférésű műsorok” c. előadás

2013. május 24. Marosvásárhelyi Színművészeti Egyetem Interaktív média hatása a társadalomra c. konferencia “Európai média a szerzői jog tükrében” c. előadás

3. Szerzői jogi jogérvényesítés, a Szerzői Jogi Szakértő Testületben való részvétel

3.1. A kutatások eredményei:

A szerzői jogi jogérvényesítés a szerzői jog egyik leginkább változóban lévő területe, emiatt tudományos vizsgálatra kiválóan alkalmas tárgykör. A szerzői jogi jogérvényesítés terén kiemelkedő jelentőségűek az online jogsértések alapján indult jogviták, mivel az egyes jogsértések által okozott jogsérelem, illetve az összes jogsértés volumene is gyakran meghaladja az analóg környezetben történő hasonló jogsértéseket. A szerzői jogi – uniós szinten harmonizált – jogérvényesítési eszköztár az utóbbi jogsértések sajátosságaihoz igazodik, az újabb típusú jogsértések elleni fellépésre azonban nem mindig alkalmasak.

Az e területen végzett, az uniós és a nemzetközi fejleményeket is figyelembe vevő kutatási eredményeim a következők: a magánjogi adatszolgáltatási igény nem érvényesíthető közvetítő szolgáltatókkal szemben, mivel a magyar jog alapján a személyes adatok védelme megelőzi a szerzői jogi igényérvényesítést, a művekhez való hozzáférés szolgáltatói szűréssel vagy blokkolással való megakadályozásának ki kell állnia az alkotmányosság (és az uniós, valamint a nemzetközi joggal való összeegyeztethetőség) próbáját is, az üreshordozó-díj nem lehet alkalmas az illegális forrásból való tömeges másolás (különösen ideértve a fájlcsere letöltési elemét) kompenzációjára, mivel ez sértené a háromlépcsős tesztet.

A szerzői jogi jogérvényesítésben sajátos jelentőséggel bír a Szerzői Jogi Szakértő Testület, amelynek tagjaként számos olyan szakvélemény kialakításában vettem részt (minden esetben mint az eljáró tanács előadó, a véleményt fogalmazó tagja), amelyek egyes szerzői jogi részterületeken felmerült jogvitákban a szerzői jog rendszerének mélyebb megértését szolgálták. E szakvélemények jelentős része a Kézikönyv a szerzői jog érvényesítéséhez című kötetbe bedolgozásra került. Főbb megállapításaink a következők voltak:

- külföldi szerzői művek védelme esetében nem szükséges a származási ország bizonyítása minden esetben, mivel köztudomású ténynek kell tekinteni, hogy a szoftver-gyártással foglalkozó országok mind részesei a szerzői jogi nemzetközi egyezményrendszernek, emiatt pedig a szoftverek Magyarországon egységes védelmet élveznek,
- nem lehet arra hivatkozni a mű közérdekű adatként való kiadására vonatkozó igény megtagadásánál, hogy a mű még nem került nyilvánosságra, mivel a nyilvánosságra hozatal akkor megtörténik, amikor a mű a szerző közvetlen rendelkezéséből kikerül,
- amennyiben jogszabály határozza meg egy állami kitüntetés formáját, úgy az eredeti forma tervezőjének szerzői joga nem szolgál okul arra, hogy a kitüntetés példányainak legyártására zárt, meghívásos közbeszerzési pályázatot írjanak ki.

3.2. A témakörben megjelent publikációk:

Sár Csaba, Detrekői Zsuzsa, Grad-Gyenge Anikó, Ivanics Krisztina, Jurida Petra, Lendvai Zsófia, Mayer Erika, Csömör Magdolna: A Szerzői Jogi Szakértő Testület tanulmányai a szerzői jog digitális világhoz való alkalmazkodásáról. Szakértői elemzés a szerzői jogi jogérvényesítésről IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE 9:(3) pp. 103-128. (2014)

Gyenge Anikó, Bodó Balázs, Detrekői Zsuzsa, Békés Gergely: A szerzői jogi érvényesítés aktuális kérdései: Összefoglaló a PRK Partners, a Pécsi Tudományegyetem és a Central European University konferenciasorozatának nyitó rendezvényéről INFOKOMMUNIKÁCIÓ ÉS JOG 7:(41) pp. 203-208. (2010)

Gyenge Anikó: A szerzői jogi jogérvényesítés aktuális dilemmái. In: Fuglinszky Ádám, Klára Annamária (szerk.): Európai jogi kultúra: megújulás és hagyomány a magyar civilisztikában: a Magánjogot Oktatók Egyesülete és az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara által 2011. június 17-18. napjára szervezett tudományos konferencián elhangzott előadások szerkesztett változata. 606 p. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2012. pp. 93-111.

Faludi Gábor, Gyenge Anikó: A fájlmegosztás – hazai és uniós jogi szemmel. IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE 6:(6) pp. 77-90. (2011)
<http://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/201106-pdf/00-tartalom.pdf>

Gyertyánfy Péter, Grad-Gyenge Anikó, Mamuzsics Gábor: Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei /: Külföldi szerzői művek védelme pp. 1-6. (2014)
http://www.sztnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemenyek/2014/PDF/szjszt_szakv_2014_06.pdf

Sár Csaba, Grad-Gyenge Anikó, Gyertyánfy Péter, Barna Imre, Votisky Zsuzsa: Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei /: Hatóság vállalkozási szerződése alapján készült tanulmányok harmadik személyek számára való hozzáférhetősége pp. 1-9. (2014)
http://www.sztnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemenyek/2014/PDF/szjszt_szakv_2014_12.pdf

Györi Erzsébet, Grad-Gyenge Anikó, Miticzky Gábor: Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei /: A szakvélemény címe: Törvény által meghatározott kitüntetések szerzői jogi kérdése pp. 1-6. (2013)
http://www.sztnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemenyek/2013/PDF/szjszt_szakv_2013_21.pdf

Grad-Gyenge Anikó, Pogácsás Anett, Mlinarics József: Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei /: Turisztikai honlap tartalmának szerzői jogi védelme pp. 1-9. (2012)
http://www.sztnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemenyek/2012/PDF/szjszt_szakv_2012_08.pdf

Gyertyánfy Péter, Grad-Gyenge Anikó, Kricsfalvi Anita: Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei /: Irodalmi mű filmes átdolgozásának szerzői jogi kérdései pp. 1-13. (2012)
http://www.sztnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemenyek/2012/PDF/szjszt_szakv_2012_11.pdf

Gyertyánfy Péter, Grad-Gyenge Anikó, Rózsa János: Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei /: Irodalmi mű filmes átdolgozásának szerzői jogi kérdéseipp. 1-13. (2011)
http://www.sztnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemenyek/2011/PDF/szjszt_szakv_2011_18.pdf

Bacher Vilmos, Gyenge Anikó, Debreczeni Ferenc: Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei /: Konstruktív tervek, gyártmánytervek és látványtervek szerzői jogi megítélése pp. 1-4.
http://www.sztnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemenyek/2010/PDF/szjszt_szakv_2010_23_1.pdf

3.3. A témakörben tartott előadások:

2010. március 18. Szerzői Jogi Fórum Egyesület szakmai ankét “Európai Unió törekvések és irányok” c. előadás

2011. március 3. Brit Nagykövetség Új utak a művészeti menedzsmentben c. konferenciáján “Szerzői jog és az új világ” c. előadás

2011. június 17-18. Magánjogot Oktatók Konferenciája “A szerzői jogi jogérvényesítés aktuális dilemmái” c. előadás

2011. szeptember 26. Magyar Bíróképző Akadémia szerzői jogi tárgyú bírói továbbképzésén „Jogérvényesítési kísérletek a fájlcsere hálózatok ellen” c. előadás

2011. december 10. Bocskai István Szakkollégium Az európai civiljog születése a 21. században c. konferenciáján „Lehetséges-e egy európai szerzői jogi kódex?” c. előadás

2012. április 24. NMHH Médiakutató Intézet – KRE ÁJK Konvergencia és Médiaszabályozás c. konferencián “Az új médiaszabályozás szerzői jogi szempontból” c. előadás

2012. május 17-18. A ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért szervezetnek a Magyar Bíróképző Akadémián a bírák számára szervezett képzésén “A szerzői jogi jogérvényesítés általában”, “Jogérvényesítés(i) kísérletek a fájlcsere ellen” c. előadások

2012. június 17. Magánjogot Oktatók Egyesülete éves konferenciája “Állami szerepvállalás a szerzői jogban” c. előadás

2012. október 23-24. ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért szervezetnek a Magyar Bíróképző Akadémián a bírák számára szervezett képzésén “Jogérvényesítés(i) kísérletek a fájlcsere ellen” c. előadás

2013. szeptember 17. ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért szervezetnek a Magyar Bíróképző Akadémián a bírák számára szervezett képzésén “Aktualitások a szerzői jogalkotásban” c. előadás

2014. április 14. ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért szervezetnek a Magyar Bíróképző Akadémián a bírák számára szervezett képzésén “Szerzői jogi jogérvényesítési kísérletek” c. előadás

2014. október 7. ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért szervezetnek a Magyar Bíróképző Akadémián a bírák számára szervezett képzésén “Szerzői jogi jogérvényesítési kísérletek” c. előadás

2015. november 3-4. Fővárosi Törvényszék - ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért Szerzői jogi jogérvényesítés c. konferencia "A felelősségi kérdések szabályozása", "Szerzői jogi szabályozási trendek az EU-ban" c. előadások

2015. december 1. KRE ÁJK - ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért Büntetőjogi jogérvényesítés a szerzői jogban c. konferencia "A büntetőjogi jogérvényesítés általános kérdései a szerzői jogban" c. előadás

2011. június 5-8. 4 részes előadás-sorozat a SMEI II project keretében Tiranában "Harmonization of the intellectual property law before access the EU" címmel

2012. február 26. Szegedi Tudományegyetem "Copyright and Human Rights" c. konferenciáján "Copyright enforcement and the protection of the human rights" c. előadás

2016. tavasz ALAI Congress Róma, "Intellectual property questions related to 3D printing" c. előadás

4. A szomszédos jogok védelmi idejének meghosszabbítása

4.1. A kutatások eredményei:

PhD-fokozatom megszerzését megelőzően is foglalkoztam a védelmi idő meghosszabbításának hatásaival, a szerzői jogi szakmai diskurzusban azonban ez a témakör azonban azóta sem jutott nyugvópontra. A Védelmiidő-irányelv módosítása a zenei előadóművészi és hangfelvétel-előállítói jogok korábbi 50 éves védelmi idejét emelte 70 évre, amivel a Bizottság elsősorban a fájlcseré által okozott bevételkieséseket kívánta kompenzálni. Kutatásaim arra irányultak, hogy bizonyítsam, ez nem megfelelő eszköz a probléma orvoslására, de még csökkentésére sem. Az elfogadott irányelvben alkalmazott kiegészítő díjazási rendszer pedig nem alkalmas arra, hogy az előadóművészeket az újabb felhasználásokból származó bevételekből részeltesse, mivel olyan adminisztratív terheket ró a kiadókra, amelynek nem tudnak megfelelni. Az irányelv magyar jogba való átültetése szinte teljesen mechanikusan történt, a jogalkotó ugyanazokat a – véleményem szerint jogalkotással rendezendő – kérdéseket hagyta megválaszolatlanul, mint az uniós jogalkotó.

4.2. A témakörben megjelent publikációk:

Grad-Gyenge Anikó: A védelmiidő-irányelv módosításáról szóló szabályok átültetése a magyar jogba IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE 7:(4) pp. 17-34. (2012)
http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=107788

Gyenge Anikó: Első oldal a védelmi idő meghosszabbításáról INFOKOMMUNIKÁCIÓ ÉS JOG 46: pp. 161-162. (2011)

4.3. A témakörben tartott előadások:

2010. március 18. Szerzői Jogi Fórum Egyesület szakmai ankét "Európai Unió törekvései és irányok" c. előadás

2011. november 24. Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesület konferenciája „Mire megvénülünk” c. előadás

2012. július 2. A CERDI szerzői jogi nyári egyetemén "Extension of term of protection and the public domain" c. előadás Párizsban

5. Gyakorlati kézikönyvek, kommentárok

5.1. A kutatások eredményei:

A szerzői jog "Nagykommentárja" az új Szjt-vel egyidős, de két alkalommal (2006-ban és 2014-ben) került általános felülvizsgálatra. A kötettel kapcsolatos munkákban 2006 óta veszek részt, és írom/frissítem a hozzám tartozó témaköröket (terjesztés, haszonkölcsönzés, követőjog, fizető köztulajdon, árva művekre vonatkozó szabályok, nemzetközi szerzői jog). A témák részben egyéb publikációimhoz, részben korábbi, minisztériumi kodifikációs tevékenységemhez kapcsolódnak. A 2014-es kiadásban én dolgoztam át Boytha Györgynek a szerzői jogi nemzetközi szerződésekre vonatkozó tanulmányát is, kiegészítve az újabb nemzetközi szerződésekkel (VIP és WAPT szerződések), amelyek feldolgozását a nemzetközi szerződési rendszerben való megjelenésük, szabályozási megoldásaik sajátossága indokolták.

A Kézikönyv a szerzői jog érvényesítéséhez olyan elektronikusan is hozzáférhető, de teljes terjedelmében, hagyományos könyvként is letölthető kötet, amelynek elsődleges célja a szakértő gyakorlat kiszolgálása, másodsorban szerzői jogi tananyagként való használhatósága. A kötet ingyenesen letölthető, közel 3500 teljes letöltést ért meg mindeddig.

Közreműködöm a polgári jogi gyakorlatot segítő, magánjogi tárgyú kézikönyvek készítésében, elsősorban a szellemi tulajdonjogokra vonatkozó szabályozási környezetet bemutató írásokkal.

5.2. A témában megjelent publikációk:

Bogsch Attila, Boytha György, Faludi Gábor, Grad-Gyenge Anikó, Győri Erzsébet, Gyertyánfy Péter, Kabai Eszter, Kricsfalvi Anita, Szinger András, Tarr Péter, Tomori Pál, Tóth Péter Benjamin, Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez Budapest: CompLex Wolters Kluwer, 2014. 722 p.

Grad-Gyenge Anikó (szerk.): Kézikönyv a Szerzői jog érvényesítéséhez: www.szerzoijogikezikonyv.hu: ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért, 2012. 256 p.

Fábián Ferenc, Sándor István, Boóc Ádám, Grad-Gyenge Anikó, Sárközy Szabolcs, Jónás Tünde, Kovács Szabolcs: Cégek működése és szerződések összeállítása az új Ptk. alapján Budapest: Fórum Média Kiadó Kft., 2014. 500 p.

6. Általános polgári jogi írások, konferenciakötetek

6.1. A kutatások eredményei:

Az általános polgári jogi normák körében végzett vizsgálódásaim elsősorban az új Ptk. és a szellemi tulajdonjogok kapcsolatára irányulnak. E körben már PhD-fokozatom megszerzése előtt, a Ptk. előkészítési fázisában is publikáltam. E körben a legújabb írásaim konklúziója volt, hogy a korábbi Ptk. alapján a jogtudomány által kimunkált egységes jogterület, a szellemi alkotások joga megszűnt, és bár a Ptk. semlegesnek látszó megközelítés alkalmaz, a jogterületet ma már helyesebb szellemi tulajdonjogokként leírni. Ezt segíti a Ptk-ban végrehajtott profiltisztítás is, egyrészt a hézagmentes oltalom elvének felszámolásával, másrészt a know-how védelmének a személyiségi jogok körébe kerülésével. Ugyanígy értékeltem az ember, mint jogalanyra vonatkozó Második Könyvről szóló elemzésemben a Ptk. által bevezetett változtatásokat is.

Külön kutatásokat végeztem a Ptk. és az Szjt. kapcsolatáról, így a felhasználási szerződések tisztességtelenségére vonatkozó, valamint a szellemi tulajdonjogok, mint biztosítékok témakörben folytattam kutatásokat.

6.2. A témában megjelent publikációk:

Grad-Gyenge Anikó: Az új Ptk. szerzői joggal és iparjogvédelemmel kapcsolatos rendelkezései: búcsú a szellemi alkotások jogától? In: Antalóczy Péter (szerk.): Hagyomány és érték: állam- és jogtudományi tanulmányok a Károli Gáspár Református Egyetem fennállásának 20. évfordulójára. 370 p. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2013. pp. 345-355.

Grad-Gyenge Anikó: Búcsú a szellemi alkotások jogától? A szerzői jog és az iparjogvédelmi oltalmi formák polgári jogi védelme a magyar magánjogban Online megjelenés, <http://ptk2013.hu/szakcikkek/grad-gyenge-aniko-bucsu-a-szellemi-alkotasok-jogato-a-szerzoi-jog-es-az-iparjogvedelmi-oltalmi-formak-polgari-jogi-vedelme-a-magyar-maganjogban/1776>, megjelent 2013. február 12-én (2013)

Grad-Gyenge Anikó: Az ember, mint jogalany – az új Polgári Törvénykönyv második könyve In: Grad-Gyenge Anikó (szerk.): Szociális elemek az új Ptk-ban: Konferencia-kötet a KRE ÁJK 2012. május 15-én a Polgári Jogi és Római Jogi Tanszék és a Kereskedelmi és Pénzügyi Jogi Tanszék által megrendezett hasonló című konferenciáján elhangzott előadásokból. 248 p. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2013. pp. 68-93. (Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum; 7.)

Grad-Gyenge Anikó (szerk.): Szociális elemek az új Ptk-ban: Konferencia-kötet a KRE ÁJK 2012. május 15-én a Polgári Jogi és Római Jogi Tanszék és a Kereskedelmi és Pénzügyi Jogi Tanszék által megrendezett hasonló című konferenciáján elhangzott előadásokból. 248 p. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2013.

Grad-Gyenge Anikó (szerk.): Egy új korszak hajnalán: Konferencia-kötet az új Polgári Törvénykönyv tiszteletére Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, 2013. 187 p. (Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum; 6.)

6.3. A témában tartott előadások:

2014. október 10. Kereskedelmi Jogot Oktatók Találkozóján “Tisztességtelenség a felhasználási szerződésekben” c. előadás

2015. KRE ÁJK A tulajdonátruházás összehasonlító és kereskedelmi jogi kérdései c. konferencián “A tulajdonátruházás korábbi szabályai” szekció elnöke

2015. április 24. Kolozsvári Sapientia Egyetem A biztosítékok rendszere az új magyar és román Polgári Törvénykönyvekben c. konferencián "A szellemi tulajdonjogok, mint biztosítékok" c. előadás

2015. október 28. Jogászegylet "A személyiségi jogok védelmének aktualitásairól" c. előadás és kerekasztal-beszélgetés Prof. Dr. Szalay Péter alkotmánybíróval és Dr. Pataky Árpád kúriai bíróval

7. Oktatási, oktatásszervezői tevékenység keretében készült segédanyagok, tankönyvek írása, kiadványok szerkesztése

7.1. A kutatások eredményei:

Egyetemi oktatóként az általam oktatott, illetve azon tárgyak, amelyek oktatásában részt veszek, tananyagainak elkészítésében kezdettől aktívan részt veszek. 2010 óta ezen a területen aktivitásom jelentősen megnőtt, köszönhetően a rendszeressé és koncentrálttá vált oktatói tevékenységemnek. A következő területeken készítettem tankönyveket, tananyagokat, segédanyagokat: szellemi alkotások joga/szellemi tulajdonjog, szerzői jog, elektronikus kereskedelem joga, kötelmi jog különös része (a Ptk-n kívüli szerződéstípusok, forgalmazási és jogbérleti szerződés, díjkitűzés, kötelezettségvállalás közérdekű célra). A Kézikönyv a szerzői jog érvényesítéséhez című, fent említett, általam szerkesztett és részben írott kötet számos egyetemi és egyetemen kívüli képzés tananyaga.

7.2. A témában megjelent publikációk:

Grad-Gyenge Anikó, Hegedűs Bulcsú, Szentlélek Szabolcs, Tóth András Tóth András (szerk.): Infokommunikációs jog II. Budapest: Patrocinium Kiadó, 2015. 222 p. (Bethlen-sorozat) 2. átdolgozott kiadás

Grad-Gyenge Anikó: Az elektronikus kereskedelem szabályozása In: Grad-Gyenge Anikó, Hegedűs Bulcsú, Szentlélek Szabolcs, Tóth András Tóth András (szerk.): Infokommunikációs jog II. 222 p. Budapest: Patrocinium Kiadó, 2015. pp. 110-130. (Bethlen-sorozat) 2. átdolgozott kiadás

Csáki-Hatalovics Gyula, Grad-Gyenge Anikó, Ludányi Arnold, Udvary Sándor, Tóth András (szerk.): Infokommunikációs jog I. Budapest: Patrocinium Kiadó, 2014. 180 p. (Bethlen-sorozat) 2. átdolgozott kiadás

Grad-Gyenge Anikó, Lehóczki Zsófia: Az infokommunikációs szabályozás szerzői jogi vonatkozásai In: Csáki-Hatalovics Gyula, Grad-Gyenge Anikó, Ludányi Arnold, Udvary Sándor, Tóth András (szerk.): Infokommunikációs jog I. 180 p. Budapest: Patrocinium Kiadó, 2014. pp. 66-113. (Bethlen-sorozat) 2. átdolgozott kiadás

Grad-Gyenge Anikó: A forgalmazási és a jogbérleti szerződések In: Sándor István (szerk.): Előadásvázlatok a kötelmi jog különös részéből. 257 p. Budapest: Patrocinium Kiadó, 2014. pp. 152-156. 3., átdolgozott kiadás

Grad-Gyenge Anikó: Szerződéstípusok a Ptk.-n kívüli jogszabályokban In: Sándor István (szerk.): Előadásvázlatok a kötelmi jog különös részéből. 257 p. Budapest: Patrocinium Kiadó, 2014. pp. 237-257. 3., átdolgozott kiadás

Grad-Gyenge Anikó, Hegedűs Bulcsú, Tóth András, Tóth András (szerk.): Infokommunikációs Jog II. Budapest: Patrocinium Kiadó, 2013. 222 p. (Bethlen sorozat)

Grad-Gyenge Anikó: Díjkitűzés, kötelezettségvállalás közérdekű célra In: Sándor István (szerk.): Előadásvázlatok a kötelmi jog különös részéből. 304 p. Budapest: Patrocinium Kiadó, 2012. pp. 233-237. (Bethlen-sorozat) 2. átdolgozott és kibővített kiadás

Grad-Gyenge Anikó: Szerződéstípusok a Ptk.-n kívüli jogszabályokban: XI. fejezet In: Sándor István (szerk.) Előadásvázlatok a kötelmi jog különös részéből. 304 p. Budapest: Patrocinium Kiadó, 2012. pp. 238-257. (Bethlen-sorozat) 2. átdolgozott és kibővített kiadás

Grad-Gyenge Anikó: Az infokommunikációs szabályzás szerzői jogi vonatkozásai: III. fejezet In: Tóth András (szerk.): Infokommunikációs jog I. 178 p. Budapest: Patrocinium Kiadó, 2012. pp. 66-129. (Bethlen)

Gyenge Anikó: Díjkitűzés, kötelezettségvállalás közérdekű célra: X. fejezet In: Boóc Ádám, [et al.] Sándor István (szerk.): Előadásvázlatok a kötelmi jog különös részéből. 224 p. Budapest: Patrocinium Kiadó, 2011. pp. 172-174. (Bethlen-sorozat)

Gyenge Anikó: Szerződéstípusok a Ptk.-n kívüli jogszabályokban: XI. fejezet In: Boóc Ádám, [et al.] Sándor István (szerk.): Előadásvázlatok a kötelmi jog különös részéből. 224 p. Budapest: Patrocinium Kiadó, 2011. pp. 176-190. (Bethlen-sorozat)

7.3. A témában tartott előadások:

Egyetemi előadásaim külön dokumentumban kerülnek bemutatásra.

7.4. A kutatások eredményei:

Oktatásszervezői és tehetséggondozási tevékenységem részét képezi az, hogy olyan kiadványok előkészítésében és szerkesztésében veszek részt, amelyekben a KRE ÁJK hallgatóinak írásai jelennek meg. Ez a tevékenység jelenti részben egyes dolgozatokkal kapcsolatban a konzulensi feladatok ellátását, a kötetek pénzügyi háttérét biztosító pályázatok lebonyolítását és a tényleges szerkesztői feladatok ellátását is. Ilyen munkáim a következők:

7.5. A témában megjelent publikációk:

Deres Petronella, Grad-Gyenge Anikó (szerk.): Acta Iuvenum Caroliensia VI. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2015. 305 p.

Deres Petronella, Grad-Gyenge Anikó (szerk.): Acta Iuvenum Caroliensia VII. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2015. 440 p.

7.6. A témában tartott előadások:

Egyetemi előadásaim, tréningjeim külön dokumentumban kerülnek bemutatásra.

II. „Az audiovizuális archívumok szabályozási kerete - különös tekintettel a médiajogi és szerzői jogi rendelkezésekre” című értekezés tartalma és tudományos eredményei

A magyar médiajogi szabályozás alapjogi talapzaton áll, és meghatározó építőköve az Alaptörvény, illetve a sarkalatos törvények közül az ún. Médiaalkotmány. Ez utóbbi a közönség jogai között, az Alaptörvényben foglalt tájékoztatáshoz, valamint a művelődéshez, a véleménynyilvánításhoz való jog megfelelőjeként fogalmazza meg azokat a közönséget illető jogokat, amelyek szükségesek az alapjogok médiakörnyezetben való érvényesüléséhez és a kötet témája szempontjából is jelentőséggel bírnak. A magyar médiarendszernek nem csak az egyes médiaszolgáltatók, hanem a médiaszolgáltatói tartalmakat gyűjtő, vagy éppen a médiaszolgáltatást kiszolgáló archívumok is fontos részét képezik. Ezek többek között azt a célt szolgálják, hogy a kulturális örökséget megőrizzék és a közönséghez (újra) eljuttassák, hanem hogy biztosítsák azt is, hogy az állampolgárok megfelelően tájékozódhassanak nem csak az aktuális, de a múltat érintő jelentős eseményekről is. Emiatt pedig kiemelkedő jelentőséggel bír azoknak a szabályoknak a rendszere, amelyek e célok megvalósulását szolgálják.

Bár a – korábbi médiajogi terminológiával – közszolgálati műsorszolgáltató rádiók és televíziók az Mttv. hatályba lépése előtt is alapvetően olyan tevékenységeket végeztek, amelyek szerzői jogilag is értelmezhetők voltak, rájuk vonatkozóan igen kevés, inkább csak operatív jellegű rendelkezés tért el az általános szabályoktól. Ilyen módon a szerzői jogi rezsim egységesnek volt mondható, ami különösen igaz volt az archívumi működés vonatkozásában. Az Mttv. azonban kezdettől fogva szakított ezzel a megközelítéssel: bár nem került át valamennyi, a médiaszolgáltatókra vonatkozó rendelkezés az Mttv-be, az új médiaszabályozás mégis kikanyarított egy szeletet az általános szerzői jogi szabályozásból és a közszolgálati médiaszolgáltatók által végzett felhasználásokra, valamint a közgyűjteményi audiovizuális archívumok működésére vonatkozóan új (vagy legalábbis újnak látszó) rendet hozott létre, ez utóbbi körre vonatkozóan jelentősen megnövelve a sajátos rendelkezések mennyiségét. A kötet I. fejezetében azt a kérdést vizsgáltam meg ennek alapján, hogy ez a változás létrehozott-e a közszolgálati területen sui generis szerzői jogi rendet, le lehet-e határolni egy közszolgálati médiaszolgáltatói szerzői jogi szabályozást az általános rendelkezésekről.

Jelenleg az audiovizuális archívumokkal kapcsolatban a legátfogóbb feladatot betöltő szerv a hatályos jog alapján a sajátos vagyon- és pénzkezeléssel foglalkozó Médiaszolgáltatás Támogató és Vagyonkezelő Alap, így a vizsgálat középpontjában ez állt. Az MTVA vagyonának egy jelentős része tág értelemben vett szellemi vagyon, amelynek nagy részét teszik ki különböző szellemi alkotások és a rajtuk (pontosabban hordozóikon) fennálló tulajdonjogok, valamint szellemi tulajdonjogok (és azon belül is elsősorban szerzői és szomszédos jogok). Az Alap nem csupán passzív szereplője a médiapiacnak, hanem aktívan hoz létre alkotásokat és ösztönzi is szerzői művek létrehozását, amely művekkel kapcsolatban elsősorban az a kérdés merül fel, hogy az ezeken fennálló jogok bekerülnek-e az Alapot illető vagyonba, másodsorban pedig részévé válhatnak-e az archívumoknak, hogy megőrzésre kerüljenek, illetve a közönséghez ezen az úton is eljussanak.

Bár az Mttv. a vagyon elsődleges rendeltetéseként a közszolgálati médiaszolgáltatás és a hírügynökségi szolgáltatás, mint közfeladat ellátásának elősegítését jelöli meg, de ebben a tekintetben egyáltalán nem tűnik túl szélesnek az az értelmezés sem, miszerint a közszolgálati médiaszolgáltatásnak részét képezi az ide tartozó archívumok hatékony építése és működtetése is. Ezt az értelmezést megerősíti az a rendelkezés is, amely szerint az MTVA vagyongazdálkodásának elsődleges célja a vagyon hatékony működtetése, állagának védelme, értékének megőrzése, illetve gyarapítása az említett közfeladat ellátásának biztosítása érdekében.

Álláspontom szerint az általános médiapolitikai és közszolgálati célokból kiindulva indokolt egy olyan – hatékony archívumi működést célzó – szabályozás igénye, amely minden olyan tartalom

archívumi megőrzését és ezzel összefüggésben a hozzáférhetővé tételének lehetőségét biztosítja, amelyet az Alap gyárt, gyártat, vagy egyéb módon támogat. Az előbbi két esetben ezt megfelelően szabályozza az Mttv., a támogatott alkotások esetében azonban úgy tűnik, a támogatás sajátosságából fakadóan jelenleg annyira óvatos a szabályozás, amely elveszi a lehetőségét annak, hogy a támogatott műveknek a támogatottak által az MTVA-nak átadott példányai is osszák a közszolgálati médiavagyonba tartozó művek sorsát.

Az Alaphoz tartozó, a szerzői vagyoni és felhasználási jogokat, valamint a kópiákon fennálló tulajdonjogokat tartalmazó Archívum a magyar televíziós és rádiós audiovizuális történelem leggazdagabb tárháza. Bár az Mttv. kifejezetten rendelkezik az Alap vagyonának elidegeníthetlenségéről és megterhelhetlenségéről, és ez a tilalom értelemszerűen úgy értelmezendő, hogy a szerzői, illetve felhasználási jogok sem elidegeníthetők, de ez nem akadályozza a szerzői, illetve felhasználási jogok hasznosítását, sőt, a hatékony archívumi működésnek ez is részét képezi. A vagyoni és felhasználási jogok hasznosítása abban az esetben zajlik engedélyezés útján, ha a felhasználás egyébként nem esik az Archívumot érintő szabad felhasználás hatálya alá.

Az Archívum által történő hasznosítás sui generis rendje az Mttv. alapján elsősorban az, hogy a közszolgálati médiaszolgáltatók az Alappal (nem az Archívummal) ingyenes szerződéseket kötnek (ez természetesen nem jelenti azt, hogy más jogosultak felé is ingyenes szerződéseknek kellene létrejönnie, ezek lehetnek visszterhesek). Ebből következően minden más hasonló felhasználó (más médiaszolgáltató) visszterhes szerződést köthet csak a gondos gazdaként eljárni köteles Alappal, illetve ha a felhasználó valamely szabad felhasználás kedvezményezettje, ezt szerződéskötés nélkül is megteheti. Különösen nagy jelentősége van annak az Mttv.-beli rendelkezésnek, amely az Alaphoz tartozó Archívumot közgyűjteménynek minősíti, ugyanis ez kapcsolja be az Archívum szerzői jogilag releváns tevékenységének egy jelentős részét az általános szerzői jogi szabad felhasználások körébe.

Az Mttv.-nek a közszolgálati médiavagyonra vonatkozó rendelkezései a törvény hatályba lépése óta jelentős változáson mentek keresztül. Bár az eredeti norma úgy volt értelmezhető, hogy a közszolgálati médiavagyonba tartozás szempontjából bizonytalan státuszú művek felhasználása a szerzői engedélyezési jogot egy utólagos tiltakozási jogra korlátozná, ami ráadásul csak egy díjigényt biztosítana a szerzők számára, ez a rendelkezés végül kikerült a törvényből, így az ilyen szempontból bizonytalan státuszú művekre is az Szjt. általános, illetve az árva művekre vonatkozó speciális rendelkezései irányadók. Az Mttv. eredeti szövege értelmében a közszolgálati médiavagyonba tartozó, munkaviszonyban alkotott művek esetében megszűnt volna a jogosultak minden további díjigénye is, ami felvetett uniós joggal való összhang kérdését is. Ez a szabály azóta akként módosult, hogy a jogosultak azon díjigényei, amelyek megfizetése – legalábbis jellemzően – nem az MTVA kötelezettsége, fennmaradnak, csak a művek felhasználásának továbbengedélyezése esetén fennálló díjazást zárja ki az Mttv. (ennyiben eltérve az Szjt. általános rendelkezéseitől). E ponton lehet fellelni azt a – nem maradéktalanul megvalósuló – szándékot, hogy a közpénzből létrejött alkotások további hasznosítása esetén már ne kelljen a jogosultaknak újabb díjakat fizetni.

A közgyűjteményként működő audiovizuális archívumi rendszer másik pillére a – szintén az Alap alá tartozó – NAVA, amely a fent említett Archívummal szoros szimbiózisban működik, azonban karakterében egy alapvetően eltérő gyűjtemény, mivel nem szerzői vagyoni vagy felhasználási jogok tartoznak hozzá, hanem elsősorban műsorszórásból rögzített műpéldányok, amelyekhez kapcsolódóan nem rendelkezik szerzői (engedélyezési jellegű) jogokkal. Ugyanakkor törvényi felhatalmazás alapján szintén jogosultja azoknak a szabad felhasználásoknak, amelyek lehetővé teszik számára e művek és más teljesítmények sugárzott műsorszámként való archiválását és a közönség számára (újra)közvetítését, még hozzá lehívásra történő hozzáférhetővé tétel útján. A NAVA-ban lévő, műsorszámként rögzített művek és más teljesítmények közszolgálati médiaszolgáltatásban történő felhasználása az Alappal kötött, erre irányuló szolgáltatási szerződések alapján lehetséges, feltéve, hogy a megfelelő engedélyek a NAVA számára a jogosultaktól rendelkezésre állnak. Mindazonáltal a visszafelé való bejárás korlátos: a közszolgálati

médiavagyon elemei csak abban az esetben kerülhetnek be a NAVA-ba, ha azokat a NAVA gyűjtőtevékenysége során, a műsorszórásból rögzíti. Ez problémát amiatt jelent, mivel a NAVA egyben az audiovizuális kötelempéldány-rendszer működtetéséért is felelős, és ez a rendszer teszi lehetővé legbiztosabban az audiovizuális örökség megőrzését (még ha az ide való bekerülés végső soron ugyanúgy eshetőleges, mint bármely más archívumba való bekerülés, hiszen az eredeti műsorokat előállító műsorszerkesztők döntéseitől is függ). Álláspontom szerint az audiovizuális kötelempéldány-gyűjtés ezen eshetőlegessége miatt is megfontolandó lenne a közszolgálati médiavagyon más úton való becsatornázása az audiovizuális kötelempéldányok körébe, ami nem a sui generis szerzői jogi rezsim megerősítését jelentené ugyan, de a szerzői jogi szabad felhasználások körébe több mű tartozhatna bele.

A nemzeti filmvagyon az audiovizuális örökség harmadik nagy szelete, amely nincs olyan szoros intézményi kapcsolatban a médiaszabályozással és a médiajogi intézményekkel, mint a NAVA. Ugyanakkor a Filmtv. a nemzeti filmvagyon összekapcsolását is megteremti az Alappal. A filmvagyon megőrzésére és hozzáférhetővé tételére hivatott MaNDA jogi jellegét tekintve közelebb áll az Archívumhoz, mivel itt is nagymértékben szerzői vagyoni, illetve kisebb terjedelemben felhasználási jogok, továbbá kópiákon fennálló tulajdonjogok alkotják az archívum alapját. vagyont. A filmvagyonnak az audiovizuális kötelempéldány-körbe való becsatornázása azonban ma ugyanolyan eshetőlegesen történhet, mint a közszolgálati médiavagyoné: legfeljebb akkor lehet szó róla, ha a kötelempéldány szolgáltatással érintett médiaszolgáltatók műsorába bekerülne, és a NAVA onnan rögzíti. Ugyanakkor a szabályozás kifejezetten elzárja ezeket egymástól, ebből fakadóan pedig a filmvagyonban lévő alkotások nem válhatnak a kötelempéldány-rendszer részévé.

Látni kell mindazonáltal, hogy a kötelempéldányként való megőrzés más minőségű és másfajta tudatosságot igénylő archiválást jelent, mint bármely más archiválási módszer, ami megfontolandóvá teszi az egyes bemutatott archívumok olyan módon való összekapcsolódását, hogy mindhárom rész valamennyi arra érdemes, kulturális értéket hordozó vagy dokumentációs értékkel bíró eleme bekerüljön ebbe a körbe.

Az e fejezetben elvégzett vizsgálatok eredménye az, hogy teljesen új, sui generis szerzői jogi rezsim nem jött létre, noha megerősödött az Szjt. általános rendelkezéseitől eltérő rend. Az Mttv. eddigi módosításai egyrészt összhangba hozták az új rendelkezéseket az uniós és a nemzetközi normákkal, ugyanakkor azokat a specialitásokat, amelyek az Mttv. eredeti szövegében megtalálhatók voltak, jórészt eltörölték. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne lehetne a rendszer további fejlesztésére javaslatokat tenni, amelyek azonban elsősorban nem az Szjt.-től való eltérést, hanem az abban foglalt szabad felhasználások jobb kihasználását céloznák, a közgyűjteményi audiovizuális archívumok hatékonyabb működésének érdekében.

A kötet II. fejezete a hatályos magyar jognak a közgyűjteményi archívumokra vonatkozó szabad felhasználási szabályait vizsgálja meg abból a szempontból, hogy a megőrzéséhez, illetve a kulturális örökségnek a közönséghez való eljuttatásához milyen eszköztárat biztosítanak, melyek azok a pontok, ahol problémák azonosíthatók és hol lehet értelmezéssel ezeket a problémákat kezelni.

Bár az archívumi anyagok egy részére már nem vonatkoznak szerzői jogi rendelkezések, ez az audiovizuális archívumok gyűjteményeinek jelentős részére nem igaz: az audiovizuális tartalmak rögzítésének technológiája ugyanis még nem elég "öreg" ahhoz, hogy az ilyen művek tömegével esnének ki a szerzői jogi védelem alól. Bár az I. fejezetben bemutatott audiovizuális archívumi, intézményi rendszernek meghatározó részét jelentik a jogosultakkal kötött különböző tartalmú felhasználási szerződések is, ugyanakkor a szabad felhasználások középpontba állítását e kötetben az indokolja, hogy egyrészt a vizsgálat fókuszában nem a jogosultak és az archívumok, hanem az archívumok és a közönség kapcsolata áll, illetve hogy úgy tűnik (ennek részleteiben történő bemutatására a IV. fejezetben kerül sor), hogy az archívumok vonatkozásában az uniós szerzői jogi reformfolyamatnak is ez áll a középpontjában.

A fejezetben az Szjt. négyféle szabad felhasználását jellemeztem: ezek – a tanulmány által használt megnevezéssel élve – az általános archiválás (Szjt. 35. § (4) bekezdés) és a speciális archiválás

(Szjt. 35. § (7) bekezdés), valamint hagyományos hozzáférhetővé tétel (Szjt. 23/A. § és 39. §) és az új típusú hozzáférhetővé tétel (Szjt. 38. § (5) bekezdés). Az elemzést a szabályok egyes elemeire vonatkozóan, a következő csoportosításban végeztem el: kedvezményezettek köre, a korlátozott szerzői jogok, a hozzáférés lehetséges helye, a kizárólagos jog alól kivett művek és egyéb teljesítmények köre.

Bár az említett szabad felhasználások kedvezményezettjeinek köre nem egységes, mivel egyesek a közgyűjteménynek minősülő archívumokat, mások pedig általában az audiovizuális archívumokat tekintik kedvezményezettnek (más intézménytípusok mellett), a tanulmányban kimutatom, hogy ténylegesen minden esetben a közgyűjteménynek minősülő archívumok lehetnek kizárólag a szabad felhasználás kedvezményezettjei, emiatt pedig kulcsfontosságú az a kérdés, hogy azok az archívumok, amelyek a magyar audiovizuális örökség megőrzésére hivatottak, közgyűjteményi státuszban legyenek, vagy ezt megkapják. Az intézményekre vonatkozó meghatározás egyébként a rendelkezéseket megalapozó uniós jog alapján tágabb kört is fedhetne, ahogy több tagállam is így ültette át ezeket a rendelkezéseket.

A vizsgált szabad felhasználások esetében különbözőek a korlátozással érintett szerzői kizárólagos jogok is. Míg az archiválás alapvetően a többszörözési jogot érinti, a hozzáférhetővé tétel hagyományos útja a terjesztési jog korlátozását jelenti, az új típusú hozzáférhetővé tétel esetében viszont az értelmezés dolga, hogy nyilvános előadás megvalósul-e, illetve emellett a lehívásra történő hozzáférhetővé tétel joga alóli kivételként is értelmezendő.

A felhasználás lehetséges helyei az archiválás esetében egyértelműen maguk az archívumok, bár joggyakorlat ismert arra vonatkozóan is, hogy a távmunkában, vagy megbízási szerződés alapján történő, effektív archiválást célzó többszörözés is beleértendő a szabad felhasználásba. A hozzáférhetővé tétel hagyományos módjának helye maga a könyvtár azzal, hogy az olvasó akár haza is viheti a műpéldányt, ez azonban az audiovizuális alkotások tekintetében igen szűk lehetőséget teremt csak, mivel ezek nem tehetők elérhetővé "szokásos előfordulási helyükön" keresztül szabadon, mivel e szabad felhasználás helye csak az országos szakkönyvtár lehet. Az új típusú hozzáférhetővé tétel esetén a hozzáférés helye azonban még ennél is szűkebb, igaz, más szempontból: a hozzáférhetővé tétel helye ebben az esetben lehet ugyan az archívum, de a jelenlegi magyar szabályozás nem teszi lehetővé a műpéldány hazavitelét. E tekintetben az uniós joggyakorlat megengedőbb: nem tartja az uniós joggal összeegyeztethetetlennek azt a megoldást, ha a gyűjtemény lehetővé teszi a hozzáférhetővé tett tartalom magáncélú többszörözését, lementését, amihez azonban díjigényt kell kapcsolni.

A szabad felhasználással érintett művek köre a vizsgált szabad felhasználások esetében heterogén: míg a hagyományos archiválás esetében nincs semmilyen megkötöttség, bármilyen mű archiválható (a törvény már a saját példányra vonatkozó utalást sem tartalmazza), addig a speciális archiválás esetében csak a jogszerűen felhasznált művekre vonatkozhat az ideiglenes és a tartós archiválás is. A hozzáférhetővé tétel hagyományos módja szabad felhasználásként bármely műre vonatkozik, díjigény azonban csak az irodalmi művek és a kották tekintetében áll fenn. Az új típusú hozzáférhetővé tétel esetében a felhasználást korlátozza az, hogy ne terjedjenek ki rá felhasználási, vagy adásvételi szerződési korlátozások. E kritérium értelmezését az EUB nemrég végezte el és ez irányadó a magyar jog tekintetében is. Eszerint pedig nem értelmezhető ez a feltétel úgy, hogy akkor is kizárná a szabad felhasználást, ha a jogosult ilyen szerződési feltételrendszer felajánl, hanem csak akkor zárható ki így a szabad felhasználás, ha a korlátozó szerződési feltételek ténylegesen kötelezőek az érintett felek között.

A fejezet bemutatja az intézményi szabad felhasználásokat jellemző szerzői jogi status quo-t, figyelemmel az audiovizuális archívumok sajátosságaira. Ebből kitűnik, hogy a jelenlegi szabad felhasználási rendszerben az audiovizuális tartalmak jóval szűkebb körben válhatnak szabadon hozzáférhetővé a közönség számára, mint más, például irodalmi alkotások. Ennek elsődleges oka pedig az, hogy míg az archiválásuk közel azonos feltételek szerint történhet, a közönség számára való elérhetővé tételük hagyományos úton igen szűk (a hagyományos hozzáférhetővé tétel tekintetében a nyilvános haszonkölcsönzési díjigény nem terjed ki rájuk, a nyilvános

haszonkölcsönzési szabad felhasználás nem archívumokra vonatkozik), az új típusú hozzáférhetővé tétel pedig jelenleg csak a helyben megtekintést teszi lehetővé, az ezen kívül eső felhasználásokhoz a jogosultak engedélye szükséges.

A kötet III. fejezete az audiovizuális árva művek felhasználására vonatkozó problémákat járja körbe, tekintettel a probléma kultúrpolitikai jellegére, az uniós lépésekre, a szabályozási környezetre és a korábbi, valamint a jelenlegi magyar megoldások előnyeire, hátrányaira is. E témakör külön fejezetbe foglalását részben a dogmatikai kettőssége (egyrészt a hatósági engedélyezés, másrészt a szabad felhasználás), részben a szabályozás "kiforróban lévő" státusza (a magyar jogban hozzávetőlegesen hat éve ismert eszköztár több jelentős módosításon is átesett), harmadrészt az új típusú megoldásainak (ezen belül különösen a nyilvántartás és a kölcsönös elismerési elv) előremutató jellege indokolja.

Az a kultúrpolitikai szemléletmód, amelynek alapján lehetőség szerint mindent, ami a kulturális örökségünket képezi, meg kell őrizni az utókor számára, az ennek a szándéknak megfelelő jogi eszköztárat is szükségessé teszi. A megőrzéssel kapcsolatos jogi (és azon belül szerzői jogi) kérdések közül is kiemelkedik a műveken fennálló egyes jogok elárvulásának lehetősége.

A 2000-es évek közepétől uniós szinten fogalmazódott meg az az igény, hogy azoknak a műveknek az online hozzáférhetővé tételét sajátos megoldások segítsék, amelyek még védelem alatt állnak, de egyes, rajtuk fennálló jogok (különösen a lehívásra hozzáférhetővé tétel jogának) jogosultjai ismeretlenek vagy ismeretlen helyen tartózkodnak, emiatt pedig jogszerűen nem felhasználhatók, hiszen nem szerezhető a felhasználásukhoz engedély (árva művek, illetve árva jogok). A tanulmány részletesen ismerteti azokat az adatokat, amelyek bemutatják, hogy a védelem alatt álló művek milyen nagyságú csoportja tartozik ebbe a csoportba. Az audiovizuális alkotások körében a helyzetet az is súlyosbítja, hogy a művek – kényszerűen – olyan hordozókon kerültek tárolásra, amelyek a tartós, sok évtizedes megőrzést nem teszik lehetővé, emiatt pedig nem csak attól kell tartani, hogy nem válnak jogszerűen hozzáférhetővé, hanem egyszerűen fizikailag is elenyésznek megfelelően támogató jogi megoldások nélkül.

Magyarországon e problémát a nemzeti filmvagyon meghatározásának, összegyűjtésének, megőrzésének és hozzáférhetővé tételének igénye vetette fel. A régi filmek esetében ugyanis bár az állam számos jogot megszerzett azok keletkezése idején vagy a későbbi jogátruházások (államosítások) alkalmával, a lehívásra hozzáférhetővé tétel engedélyezésének – abban az időben még nem ismert – joga rendszerint az eredeti jogosultaknál maradt, akik azonban az idők folyamán nehezen beazonosíthatókká vagy beazonosíthatatlanokká váltak.

A probléma megoldására széles elméleti eszköztár áll rendelkezésre, amelyek közül azonban egyéb érvek figyelembevételével nem mind megvalósítható a szabályozásban. A fejezet feltárja azokat a megoldásokat, amelyek a művek elárvulásának esélyét csökkenthetik, és bemutatja azokat az érveket is, amelyek valamely megoldás mellett vagy ellen szólnak (opt-in típusú, vagyis regisztrációhoz kötött szerzői jogi védelem bevezetése, a védelmi idő rövidítése, a jogok átruházhatóságának megtiltása, szerzői jogi kivétel vagy korlátozás bevezetése, közös jogkezelésen nyugvó átalányengedélyezés létrehozása, megfelelően gondos keresés bizonyítása után a jogsértésért való vagyoni felelősség korlátozása).

Az árvamű-problematika határon átnyúló jellegét az adja, hogy a kulturális örökséghez tartozó művek lehívásra történő hozzáférhetővé tétele nem csak tagállami határokon belüli igény, hanem az Európai Unió több stratégiai dokumentumában megfogalmazott összeurópai érdek is egyben. Az uniós politika alakulását külön pont mutatja be, kiemelve azokat a stratégiai dokumentumokat, amelyek az audiovizuális alkotásokkal kapcsolatos sajátos problémákat tárgyalják.

A magyar jogalkotó az árvamű-problémára először az Sztj. 2008. évi módosításával adott választ, bevezetve egy sajátos engedélyezési rendszert, amelyben a Magyar Szabadalmi Hivatal adott engedélyt a mű felhasználására a szerző helyett, ha a szerző (vagy más jogosult) megfelelően gondos keresését előzetesen a felhasználó bizonyította. A bevezetett szabályozás nem differenciált a műtípusok között, valamennyi védett alkotásra kiterjedt, ugyanakkor számos hiányossága volt, ami miatt hatályban létének 5 éve alatt egyetlen audiovizuális alkotás felhasználásának engedélyezésére

került csak sor. Az Árvamű irányelv 2012-es elfogadását követően, 2014-ben az addig is többször módosított (és javított) rendszer jelentős átalakításon ment keresztül. Ennek eredményeként a közgyűjtemények jelentősen kedvezőbb feltételek teljesítésével tudják az árva műveket a közönséghez eljuttatni, ami az archívumok ezen funkciójának gyakorlását jelentős mértékben növelheti.

Az Európai Unió 2005 óta foglalkozik stratégiai kérdésként az árva művek problémájával. Az első konkrét szabályozás a Digitalizálási ajánlás volt, amely a tagállami szinten kialakítandó rendszereket a kölcsönös elismerés elvének bevezetésével kívánta összekapcsolni, a legjobb szabályozási megoldásnak pedig a megfelelően gondos keresés alapján a jogsértésért való felelősség korlátozását tekintette. Magyarország az uniós tagállamok közül elsőként vezetett be egy az eredeti uniós megközelítéstől koncepciójában eltérő, de a gondos keresés elvét beépítő sui generis engedélyezési modellt az árva művek egyes felhasználásainak engedélyezésére, amely egy szűkebb személyi kör számára az Árvamű irányelv átültetését követően is lehetőséget ad a felhasználási engedély megszerzésére. Ugyanakkor a gyakorlat azt mutatja, hogy ezt az egyedi engedélyezési rendszert nem tudták az intézmények a tömeges digitalizációs projekteken alkalmazni.

A jelenlegi rendszerben egyes kedvezményezett intézmények (köztük a közgyűjteményi audiovizuális archívumok) szabad felhasználás keretében használhatják fel a műveket, míg más szervezetek továbbra is a korábbi engedélyezési rendszerben juthatnak jogszerű felhasználási lehetőséghez.

Bármely árva mű felhasználása csak előzetes, megfelelően gondos keresés alapján történhet. A hatályos magyar szabályozás a megfelelően gondos keresés számos elemét kötelezően előírja, így segítve azt, hogy a felhasználó ténylegesen úgy keresse a jogosultat, hogy az a legnagyobb eséllyel váljon elérhetővé. Az Szjt. azonban végső soron az SZTNH-nak teljes körben lehetővé teszi a keresés elengedését, az eset összes körülményének mérlegelése alapján, ami akár visszaélésekre is vezethet. A tanulmányban megvizsgáltam, mely előírások milyen veszélyeket rejtenek (például annak meghatározása, hogy hol kell keresni a jogosultat). Kitértem a filmalkotással vagy más audiovizuális művel kapcsolatos jogosultkutatásra vonatkozó speciális szabályra is, amely szerint elsődlegesen az előállító székhelye vagy szokásos tartózkodási helye szerinti országban kell elvégezni a keresést. Bíraltam azt a megoldást, amely az előadói székhely hiánya esetére nem ad egyértelmű kiegészítő szabályt.

Az első árvamű-szabályozás – bár deklarálta is elsősorban a magyar filmörökség helyzetét kívánta kezelni – nem tette lehetővé a jogszerzést a szomszédos jogi jogosultságok tekintetében, emiatt pedig az elárvult ilyen alkotások ténylegesen nem válhattak hozzáférhetővé. Az árvamű-szabályozás szerves fejlődésének eredményeként ma már valamennyi olyan teljesítmény tekinthető árvának (és alkalmazható vele kapcsolatban a sui generis szabályozás), amelyek audiovizuális alkotások esetében szóba jöhetnek.

Speciális helyzetben vannak azok a művek, amelyeknek több jogosultja is van: a hatályos szabályozás úgy helyezkedik el az Szjt. rendszerében, hogy elrendezi az ismert jogosultakra vonatkozó, egyébként általános szabályokkal való együttes működést, valamint kitér arra is, hogy a közös jogkezelésnek prioritása van az árvamű-rendelkezésekhez képest, mivel közös jogkezelésben úgy is lehet engedélyt szerezni a mű felhasználásához, hogy ahhoz nem kell a természetes személy jogosultnak elérhetőnek lennie. Vagyis a hatósági engedélyezést megelőzi a közös jogkezelésben való engedélyezés.

Az SZTNH engedélyezési eljárását úgy értékeltem, hogy az egy, a szerzői jog alapvető rendjétől eltérő megoldás, mivel a jogosult helyébe itt – ugyan csak ideiglenesen – egy állami szereplő lép, illetve mivel nem felhasználási szerződés vagy törvényi engedély alapján, hanem egy nem magánjogi jellegű, hatósági határozattal adott engedély alapján folyhat jogszerűen a felhasználás, amelynek fejében ráadásul nem csak a felhasználási díjat kell megfizetni, hanem a hatósági eljárás díját is. Az eljárás magvát egy magánjogi feltételnek való megfelelés bizonyítása adja, méghozzá hogy a kérelmező (a leendő felhasználó) azt bizonyítja, hogy az adott helyzetben általában elvárható

magatartást tanúsította a jogosult megfelelően gondos keresése során. Az SZTNH-nak a jogosult helyettesítésére kapott jogköre – éppen hatósági jellegéből fakadóan – korlátozott: a határozatban megadott engedély területileg, időben is mindenképp korlátozott, nem lehet kizárólagos, és nem irányulhat származékos mű létrehozására (azaz átdolgozásra nem tud engedélyt adni), annak személyiségi jogi vonatkozásai miatt. A szerzői jog alapvető logikájától (amely nem különböztet felhasználók között, és a felhasználások célja között, vagy legalábbis ezt a szerző döntési kompetenciája alá rendezi), eltér abban is a szabályozás, hogy a jövedelemszerzésre közvetve sem irányuló felhasználások esetében a felhasználási díjat nem kell letétbe helyezni az SZTNH-nál, illetve az eljárási díj is alacsonyabb, ettől pedig nem térhet el a jogosult helyében eljáró SZTNH.

Az uniós és a magyar jogalkotó által választott modellben az árvamú-szabályozás nem jelenti a szerzőt illető alanyi jog megszűnését, emiatt pedig ismertté válása esetén törekedni kell arra, hogy mihamarabb visszaálljon az “eredeti rend”, erre vonatkozóan az Szjt. a más, hasonló helyzetekben alkalmazott, fokozatos megoldást alkalmazza.

Az új szabad felhasználás több szempontból is új megközelítést alkalmaz az eddig ismert szabad felhasználási szabályokhoz képest: egyrészt nem automatikus a felhasználás szabadsága, mivel a kedvezményezett intézményeknek is megfelelően gondos keresést kell lefolytatnia azt megelőzően, hogy felhasználják a művet. Ha úgy tetszik, kifejezetten tenniük kell az ellen, hogy szabadon felhasználhassák a művet.

Másrészt a megfelelően gondos keresést követően az árvamú-szabad felhasználás keretében felhasználható művek bekerülnek az OHIM-nál működő adatbázisba. Ez az adatbázis egyedülálló módon azt fogja tanúsítani, hogy egy tagállamban egy mű valamely ott szabályozott szabad felhasználás tárgyává vált.

Harmadrészt pedig bevezetésre került a kölcsönös elismerés elve a szerzői jogba, aminek eredményeként az egyik tagállamban az irányelvi szabályok szerint árvának minősített mű minden más tagállamban már a megfelelően gondos keresés ismételt lefolytatása nélkül tehető szabadon hozzáférhetővé. Ez a szerzői jogi szabályozásban eddig ismeretlen megoldás hidat épít a területi szerzői jogi rezsimek között.

Negyedrészt az árvamú-szabad felhasználás alá nem minden alkotástípus tartozhat (ilyen szabad felhasználást más területen is találunk), viszont az audiovizuális alkotások közül csak a 2002. december 31. előtt készült alkotások minősülhetnek árvának. Ilyen típusú, a védelmi időn belüli időbeli cezúra sem volt még soha a szerzői jogi szabályozás alkalmazhatósága tekintetében.

Ötödészt a kedvezményezett intézmény nem csupán a szabad felhasználások esetében jellemzően “jövedelemszerzési célra közvetve sem” használhatja fel a művet, de még a művet vagy teljesítményt bevételsszerzésre is használhatja, viszont a bevételét kizárólag az ilyen felhasználások megvalósításával felmerülő költségei fedezésére fordíthatja, vagyis nem finanszírozhat belőle más tevékenységet.

A kettős magyar rendszer pillérei közti átjárás megteremtése egyelőre hiányzik: ha egy üzleti szereplő árvává minősített már egy művet a nemzeti engedélyezési (vagy egyéb) rendszer alapján, azt nem feltétlenül használhatja fel kedvezményezett intézmény is, és ez visszafelé is igaz: ha kedvezményezett intézmény minősített árvává egy művet a szabad felhasználási rezsimek alapján, az nem használható fel minden további nélkül valamely üzleti szereplő számára. Mindegyik esetben legfeljebb az SZTNH-nak szabad mérlegelést biztosító szabálya alapján tekinthet el a gondos kereséstől, de nem válik automatikusan megengedetté a felhasználás. Vagyis engedélyt mindenképp kell szerezni hozzá, ha a felhasználó nem esik a szabad felhasználás kedvezményezett körébe. Tehát az az egyetlen audiovizuális alkotás, amelyet eddig az engedélyezési rendszerben árvává minősítettek, nem használható fel a kedvezményezett intézmények által anélkül, hogy arra vonatkozóan a saját eljárásukat le ne folytatnák és az OHIM nyilvántartásában való megjelenítését ne kezdeményeznék. (Ez az átjárás nélküliség álláspontom szerint mindenképp jogalkotási lépést igényel, a kétféle árvamú-státusz ugyanis nem hatékony megoldás.)

A szerzői jogi uniós (és magyar) reformról szóló IV. fejezet az uniós szerzői jogi rendszer átfogó reformjának jelenleg zajló folyamatát mutatja be, méghozzá középpontba állítva ezek közül azokat

a javaslatokat, amelyek az audiovizuális piaci helyzet kezelésére, valamint ezen belül az archívumok működésének javítására vonatkoznak. A jelenlegi szerzői jogi reformtervek többsége mindazonáltal érinti, érintheti az audiovizuális archívumok működését is, így az elemzés – bár speciális fókusszal végeztem el – végeredményben teljesnek mondható képet ad a jelenleg zajló folyamatról, legalábbis ami a nyilvánosan megismerhető álláspontokat illeti.

A Bizottság által elindított reformfolyamat nem újkeletű kezdeményezés. Már az előző, Barosobizottság idején is születtek olyan stratégiai, koncepcionális dokumentumok, amelyek az uniós szerzői jogi rezsim egyes alappilléreinek átalakítását tűzték ki célul. A reformfolyamatnak ráadásul ugyan erre vonatkozó hatásköréből fakadóan kezdeményezője az Európai Bizottság, de az ügy jelentőségét az is mutatja, hogy az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa is kifejtette véleményét már a folyamat e korainak tekinthető, ténylegesen a konkrét jogalkotási javaslatok benyújtását megelőző szakaszában. A vizsgálat ezen intézményi attitűdöket és az egyes résztémák tekintetében az álláspontokat is ütközteti, bemutatva azokat a perspektívákat, amelyek kirajzolódni látszanak belőlük.

A vizsgált források heterogének: egyes szerzői jogi problémák kezelésére a Bizottság kezdettől fogva az érintett szereplők által kidolgozott önkéntes megoldásokat támogatja (ilyen volt sokáig az árva művek ügye, amellyel kapcsolatban időközben kötelező uniós aktus is született, de ilyennek tekinti a Bizottság még ma is a kereskedelmi forgalomból kikerült művek elérhetőségének problémáját), mások vonatkozásában az első vizsgálatoktól kezdve jogalkotási lépéseket sürget, akár új harmonizációs területre lépve (territorialitás felszámolása), akár a már elért harmonizációs szintet tovább emelve (egyes kivételek és korlátozások köre).

A reform egyik pillérét egyes, az online világban való műfelhasználással kapcsolatos vagyoni jogok olyan módon történő további szabályozása jelenti, amely elsősorban a nyilvánosság számára lehívásra hozzáférhetővé tétel értelmezését kívánja elérni, még hozzá tisztázva azt, hogy ha megtörténik ez a felhasználás, az – engedélyezés szempontjából – hol valósul meg (minden egyes tagállamban, ahol a közönség hozzáfér a tartalomhoz, vagy csak az eredeti lehívásra hozzáférhetővé tétel államában, esetleg a kifejezetten megcélzott államokban). Ez az értelmezési kérdés és a rá adandó válasz befolyásolja azt, hogy a nemzeti audiovizuális archívumok által lehívásra hozzáférhetővé tett tartalmak hogyan juthatnak el más tagállamok közönségéhez. A reformfolyamat egyik kulcskifejezése a portability (hordozhatóság), amelynek megvalósításával a Bizottság azt a célt kívánja elérni, hogy az egyszer jogszerűen hozzáférhetővé vált digitális tartalmak a hagyományos hordozókhoz hasonló módon legyenek egyik tagállamból a másikba vihetők. Ez a határon átnyúló szolgáltatásokra való igény egy más szempontból való megközelítést jelent valójában, hiszen a hordozhatóság valójában egyedül az egy tagállamban legálisan hozzáférhető, de nem letöltött (általában streaming útján a közönséghez eljuttatott) tartalmakkal kapcsolatban jelent problémát a szolgáltató által nem minden országra megszerzett nyilvánossághoz közvetítési engedély hatályának korlátozottsága miatt.

A reform másik pillérje pedig a kizárólagos engedélyezési jogokhoz kapcsolódó egyes kivételek és korlátozások módosítása, egyesek – a legtöbb tagállam által átültetett, jellemzően már az uniós jogalkotást megelőzően is létezett kivételek és korlátozások – bevezetésének tagállami kötelezővé tétele, illetve egyes részletszabályok további pontosítása, valamint néhány kivétel vagy korlátozás esetében a szabadság szélesítése. A reform mindhárom irányvonala érintheti a szerzői jogi fejezetben bemutatott kivételeket és korlátozásokat, ami az archívumok hatékonyabb működését szolgálhatja. Ezek közül külön figyelmet érdemel, hogy az intézményi többszörözések vonatkozásában javulás érhető el annak tisztázásával, hogy milyen célokra (archiválás) történhet szabadon a felhasználás. A dedikált terminálos kivétel tekintetében tisztázásra kerülhet, hogy miként viszonyul a rendelkezés a szerződéses kikötésekhez, illetve felhasználási feltételekhez. Az oktatási, kutatási célú kivételek esetében pedig lehetőség nyílhat arra, hogy a távolról történő hozzáférés is megnyíljon a távoktatási, távkutatási célok könnyebb érvényesülése érdekében.

A fejezet utolsó egysége az uniós folyamatokkal szoros kapcsolatban álló, de azok által nem elvárt, a kézirat lezárásakor folyamatban lévő magyar szerzői jogi törvénymódosítással kapcsolatos

vizsgálat eredményét mutatja be. A magyar jogalkotó – a német, a francia és a szlovák jogalkotó nyomán haladva – megoldási javaslatot terjesztett elő a közös jogkezelési irányelv átültetésére irányuló részletes koncepcióban az out-of-commerce művek egyes kedvezményezett intézmények által történő könnyített hozzáférhetővé tételére vonatkozóan. A javaslat az irodalmi művekre terjed csak ki, de valamennyi, az előző fejezetekben vizsgált intézmény számára kedvezőbb hozzáférést kínál a művekhez. Ugyanakkor nem foglalkozik az audiovizuális, terjesztésből kikerült alkotásokkal kapcsolatos hasonló igényekkel, amelyek vonatkozásában uniós szinten szintén megfogalmazódtak hasonló elvárások – igaz, a fent említettek szerint az uniós dokumentumok a kereskedelmi forgalomból kikerült művek jobb elérhetőségére vonatkozó igények teljesítését az érintett szereplők közti megállapodásokra hagynák. A tanulmány e része gondolatkísérlet arra vonatkozóan, hogy a koncepcióban javasolt közös jogkezelési rend kiterjeszhető lenne-e az audiovizuális művekre. A javasolt modell – annak általános problémái mellett – szinte megszorítás nélkül alkalmazható lenne az audiovizuális alkotások tekintetében is, igaz, hogy a kereskedelmi forgalomban való elérhetetlenségük megállapíthatósága még bonyolultabb lenne, mint ugyanez az irodalmi művek esetében, illetve könnyen beláthatóan a jogosulti közreműködés a rendszerben várhatóan még kevésbé lenne aktív.

A kötet záró, V. fejezete szintén egy gondolatkísérlet arra vonatkozóan, hogy a közgyűjteményi audiovizuális archívumok hozzáférhetővé tétele mellett lenne hatékonyabbá tehető részben nemzeti szinten, részben pedig a határon átnyúló hozzáférés megteremtésével. A fejezet konkrét javaslatokat is megfogalmaz erre vonatkozóan. Ahol ez lehetséges az adott uniós és nemzetközi jogi környezetben, ott a magyar jogra vonatkozóan, amit a megelőző fejezetekben mind a magyar média-, mind a szerzői jogról írottak megalapoznak, ahol pedig a magyar jog megváltoztatását uniós vagy nemzetközi korlát akadályozza, ott az uniós vagy a nemzetközi szabályozás megváltoztatására vonatkozó javaslattal. Ez utóbbi vonatkozásban a tanulmányban különös tekintettel voltam az előző fejezetben bemutatott uniós reformjavaslatokra, illetve az azokból kibontakozni látszó szándékokra, legtöbb esetben ezek figyelembevételével, több ponton pedig ezek meghaladásával fogalmazok meg javaslatokat. Ezek pedig a szabad felhasználások tekintetében a következők:

- váljon a hagyományos archiválási és az új típusú hozzáférésre vonatkozó kivétel kötelezően bevezetendővé a tagállamokban. Az előbbi rögzítse azt, hogy az intézmények archiválási és az 5. cikk (3) bekezdés n) pontjában meghatározott célra szabadon többszörözhetnek műveket. Ez a szerzői jogi reform részét képezheti.
- váljon kifejezetten lehetővé az intézmények összekapcsolása, vagyis szűnjön meg a szabályból ma levezethető (és a tagállamok többségében ekként értelmezett) térbeli (és ebből következő technológiai) korlát, a személyi korlát bevezetése mellett. Ebből pedig következik, hogy a korlátozás funkcionálissá váljon és kerüljön ki belőle a beleértett műszaki korlátozás, és a jogi korlátozás érvényesítése is kerüljön vissza a jog eszköztárába. Ez a szerzői jogi reform részét képezheti.
- váljon egyértelműen lehetővé az igazi hozzáférés távolról is, kifejezetten az oktatási, kutatási, tudományos célokra – értelemszerűen mivel itt magánszemélyek hozzáféréséről van szó, a jogi korlátozás mellett felmerülhet a technológiai megoldással való segítség indokoltsága is, azaz például valamely ilyen megoldással is támogatva azt, hogy csak a jogszabály alapján kedvezményezett kör számára válhassanak hozzáférhetővé a tartalmak, a magyar jogban nem változtatva a kivétel oktatási, kutatási és tudományos célján, kizárva a közvetett haszonszerzési célt, az uniós jogban pedig e tekintetben kétszintűvé téve a szabályt.
- váljon egyértelművé a szerződéses alapon felajánlott példányokhoz való viszony. Ez a szerzői jogi reform részét képezhetné.
- kapcsolódjon össze a lehívásra hozzáférhetővé tétel egy szűkebb körű többszörözési lehetőséggel. Ez a szerzői jogi reform részét képezhetné.

Egy európai bizottsági, az audiovizuális kötelempéldány-megőrzési rendszer létrehozására irányuló ajánlás a tagállamokat – a megegyező tárgyú ET-egyezményre is figyelemmel – ösztönözhetné arra, hogy

- kötelező digitális kötelempéldány-rendszert hozzanak létre azon tartalmak tekintetében, amelyekre az ET-egyezmény is kiterjed (ez tehát magában foglalná valamennyi audiovizuális alkotást, nem csak a közszolgálati audiovizuális tartalmakat), amely példányok alkalmasak lesznek egy páneurópai audiovizuális archívumi rendszerben való részvételre,
- akár utalva arra is, hogy a cél az INFOSOC irányelv megfelelően módosított és az alábbiak szerinti kölcsönös elismeréssel kiegészített szabályai szerinti rögzítésük, megőrzésük és hozzáférhetővé tételük,
- rögzítve azt, hogy a metaadatok mely körének tárolása szükséges minimálisan,
- valamint az OHIM (vagy más uniós szervezet) számára előírhatná a nemzeti szinten létrejött metaadatok gyűjtését és elektronikus elérhetővé tételét. (Ennek szerzői jogi háttérét értelemszerűen megteremtik az INFOSOC irányelv vonatkozó rendelkezései.)

Mivel az ajánlás ezen tartalmi elemekkel Magyarországon nem jelentene jelentős előrelépést az audiovizuális kötelempéldány-rendszer fejlesztésében, a tanulmányban javaslatot tettem arra is, hogy az állami, költségvetési forrásból működtetett alapok (ld. Magyarországon különös tekintettel az MTVA finanszírozási tevékenységére vagy a Nemzeti Filmalap támogató tevékenységére) által támogatott művek esetében a kötelempéldány szolgáltatása kötelezettségét írja elő jogszabály, ami lehetővé teszi azt, hogy ezek a művek is megőrzésre kerüljenek állami archívumokban. Nem lehet kétséges az, hogy önmagában az állami alaptól való finanszírozásuk (és nem csak kiemelkedő dokumentációs vagy kulturális értékük) indokolja, hogy legalább kötelempéldányként megőrzésre kerüljenek, lényegében a szellemi tartalmuktól függetlenül.

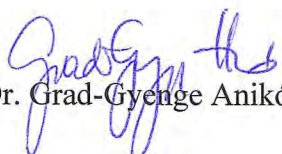
A kölcsönös elismerés elve mentén lehetővé tehető az archívumok határon átnyúló hozzáférhetősége, amelynek azonban többféle kodifikációs megoldása is lehetséges: Egyrészt a szabályozás kimondhatja, hogy az a mű, amelyet bármely tagállamban a vonatkozó kivétel vagy korlátozás alapján tettek hozzáférhetővé, az a többi tagállamban is az irányelv azonos kivétele vagy korlátozása alapján bevezetett szabály alapján hozzáférhetővé tehető (ez tehát a kivétel vagy korlátozás kölcsönös elismerését jelentené). Másrészt szabályozható úgy is a kérdés, hogy az egyik tagállamban kötelempéldányként elismert és a kötelempéldányok gyűjtésére kijelölt intézményben elhelyezett és őrzött műpéldányok valamennyi tagállamban nyilvánosságához közvetíthetők (ez tehát a műpéldány kötelempéldányként való kölcsönös elismerése és a nemzeti kivételek vagy korlátozások erre való ráépítése).

Az itt vázolt megoldás(ok) tehát építenek a már elért harmonizációs szintre (elsősorban a kivételek és korlátozások rendszerére, valamint a már meglévő kötelempéldány-rendszerre, illetve annak továbbfejlesztett változatára), nem törekcszenek a szerzői jogi keret mélyreható átalakítására, a lehetőségekhez képest költségghatékonyak, és a három lépcsős teszt szellemében figyelembe veszik a jogosulti érdekeket is.

Végső soron tehát azt a javaslatot fogalmaztam meg a tanulmányban, hogy váljon határon átnyúlóvá az audiovizuális archívumi rendszer olyan módon, hogy ami az egyik tagállamban szabadon többszörözhető és lehívásra nyilvánosságához közvetíthető ebben a keretben, az a másik tagállam ugyanazon körbe tartozó intézményei körében is elérhető legyen. Ez a szerzői jogi reform részét képezhetné.

A javaslatok nyomán egyrészt növelhetők lennének a magyar audiovizuális archívumi rendszerben ma is meglévő szinergiák, másrészt az uniós jog fejlesztésével létrejöhetne egy egységes uniós audiovizuális archívumi rendszer, amely valamennyi érintett alapjog hatékonyabb gyakorlását elősegítené.

Budapest, 2015. szeptember 30.

Dr. Grad-Gyenge Anikó PhD